

MEZIGENERAČNÍ VZTAHY – ŠKOLNÍ DRAMA URAŠIMA TARO

MGR. RADEK MARUŠÁK

Následující text je popisem dramatickovýchovné lekce, jež se zabývá problematikou mezigeneračních vztahů při práci s japonským příběhem o rybáři Urašimovi. Lekce byla realizována v rámci semináře učitelů občanské školy v ZŠ Tábořská 5. 12. 2005.

Školní drama je též nazýváno dramatem strukturovaným, neboť počítá s poměrně propracovanou strukturou jednotlivých kroků, a to nejen ve smyslu lineárním (jednotlivé činnosti spolu vytvářejí určitý rámec, obvykle příběhový, navazují na sebe v kauzalitě a temporalitě), tak i ve smyslu vertikálním (odkrýváním významů, souvislostí...). I přes tuto poměrně jasně vypracovanou strukturu dává účastníkům výraznou svobodu v hledání obsahů jednotlivých činností, v jejich hodnocení a v hledání či ověřování vlastních postojů. Základní metodou je rolová hra, která vytvořením problémové, konfliktní situace získává charakter hry dramatické. Ve strukturovaném dramatu je problémová situace nositelkou určitého tématu, jeho konkrétním projevením se. V takto pojaté lekci však získává široký kontext, je nahlížena z různých pohledů, reflektována, jsou zvažovány důsledky rozhodnutí apod.

Příběh o Urašimovi:

(značky / a * označují úseky a určitá předělová místa pro lekci – viz Scénář lekce a popis realizace)

Urašima žil se svými rodiči na břehu moře nedaleko malé vesnice. Jeho otec byl rybář, matka prodávala ulovené ryby na trhu. Žili chudě, ale měli se rádi. Malý Urašima byl rodičům chloubou, s radostí ho pozorovali při dětských hrách i ve chvílích, kdy chtěl být otcí či matce ku pomoci. /

Jednoho dne se Urašima procházel po břehu, když uviděl, jak děti z vesnice trápí mořskou želvu. Přestože jich bylo více, vběhl mezi ně, želvu jim vytrhl a vrátil ji moři. Dětem utekl a od té doby hry s nimi nevyhledával.

Když chlapec Urašima vyrostl v mládence, často vyjížděl na moře za úlovkem sám. Jednoho dne se u jeho lodě objevila želva – právě ta, kterou Urašima kdysi zachránil. „*Stoupni si na můj krunýř, odnesu tě na dno moře k samotné*

mu mořskému králi. Nemusíš se ničeho bát, chci se ti odměnit za tvůj čin,“ vybídla ho želva.// Urašima chvilku váhal, ale potom stoupl na krunýř a ponořil se s želvou do hlubin.

Mořský král ho přijal se všemi poctami a Urašima si na dně moře užíval krásných chvil. Jeho průvodkyní se dokonce stala dcera samotného krále./// Po nějaké době se však Urašimovi zastesklo po rodičích. *„Dobře se rozmysli, Urašimo. Máš tu vše, co potřebuješ, a mnohem více. Jak jednou podmořskou říši opustíš, více se sem nevrátíš,*“ přemlouval Urašimu mořský král.//// Urašima se však rozhodl vrátit se domů, na zem. Na rozloučenou mu mořský král dal krásnou skříňku. *„Až ti bude nejhůře, otevři ji,*“ rozloučil se s ním a želva donesla Urašimu na mořský břeh.

*Urašima kráčel pomalu cestičkou ke svému rodnému domku. Kráčel kolem vesnice, vše jako by bylo stejné, ale přece jiné. Nepoznával lidi, které potkával, domy ve vesnici byly jiné, i cesta se ztrácela v prachu a vzrostlé trávě. *„Kdo jsi a odkud přicházíš?“* zeptal se ho jeden vesničan. *„Jsem Urašima, syn rybáře a jeho ženy a bydlím na břehu moře.“*///// *„Urašima? Ano, když jsem byl malý, slyšel jsem vyprávět o ztraceném synu Urašimovi, prý si ho moře vzalo. Ale to už je dávno. Domek na břehu moře je rozpadlý a rybář i jeho žena dávno zemřeli...“* V tu chvíli Urašima pochopil, že každý podmořský den byl pozemským rokem.

Urašima držel v rukách truhličku. Se slzami v očích ji pomalu otevřel...

S příběhem Urašimy jsem se potkal ve víceru verzích. Jeden konec líčí, jak veliké bohatství perel bylo v truhličce, v dalším našel Urašima v truhličce zapomnění, jiný konec popisuje, jak v tu chvíli Urašima zešedivěl, jeho tvář se zbrázdila vráskami a jeho srdce přestalo tlouci.

Scénář lekce a poznámky z realizace

Rozhýbání, naladění skupiny

Dvojice stojí proti sobě a drží se za ruce. Tvoří tak domov, bezpečí, domeček. Dva ze skupiny nejsou zapojeni v domečku, jeden představuje nebezpečí (lze různě motivovat), druhý utíká. Záchranu může najít v tom, že podběhne do nějakého domečku, chytne toho, kdo stojí proti němu, za ruce a vytvoří s ním nový domeček. Ten, kdo je v té chvíli za jeho zády, musí domeček opustit a utíká před babou. Pokud baba dožene utíkajícího, jejich role se obrací.

Možno přidávat další honící se dvojice.

Tato aktivita není nutná pro samotné mapování tématu. Je však dobré skupinu na počátku naladit a dát jasný signál, že v této lekci budeme v pohybu, že nepůjde o lekci frontální, ale činnostní. Navíc se obvykle při takovýchto činnostech účastníci pozitivně naladí. Podobnou zkušenost mám i při práci s dětmi. Pohybová aktivita svou motivací respektuje tematický okruh lekce – domov.

Návnada k tématu

Telefonický rozhovor

Zadání pro skupinu: *Zavřete oči a poslouchajte. Uslyšíte někoho telefonovat. Co si v té chvíli budete představovat, si povíme, až oči otevřete.*

Učitel vstupuje do role mladého muže, který vede telefonický rozhovor se svým otcem: (v tomto duchu) *„Ahoj, tati. Tak se něčeho přidrž. Vyšlo to. To je nádhera... Ne, asi za měsíc. Teď toho budu muset spoustu vyřídit... To víš, že přijedu. A oslavíme to... Mám to písemně, berou mě do toho projektu... No, nejmíň na rok... Rozumíš, ta šance! A rok v Austrálii! Mám to mamce zavolat sám?... Máš radost, víd... Tak se prosím Tě opatrujte, já dnes asi budu slavit... Na víkend nevím, teď toho bude asi hodně, ale aspoň na den určitě... Tak ahoj...“*

Po otevření očí stručné shrnutí – co jsme se dozvěděli, kdo to může být, co nás na tomto rozhovoru zaujalo apod.

Expozice, budování fixy a kontextu

Urašima–syn

Vstup do příběhu

Zadání pro skupinu: *Opustíme teď na chvíli našeho mladého muže a přesuneme se do časů dávných, do příběhu z dalekého Japonska, do příběhu této skříňky (před seminaristy je stará zdobená skříňka – šperkovnice).*

Učitel vypráví expozici příběhu (až po /).

Zadání pro skupinu: *Rozdělte se do skupin po třech či čtyřech a vytvořte živý obraz (nehybný), který by podle vás odpovídal větě: Urašima byl chloubou svých rodičů. Urašima je ještě chlapec. Možná budeme tyto obrazy oživovat, po-*

kud by nám sám obraz nestačil k pochopení situace.

Zadání pro skupinu: Poslechneme si nyní, co povídají rodiče o svém synovi. Představme si, že kolem rybářova domku jde vesničan. Malý Urašima si hraje opodál u moře, neslyší hovor. Vesničan na chvíli u domku zastaví a dá se s rybářem, jeho ženou či oběma (pokud je třeba pracovat ve trojici) do hovoru. Téma hovoru se stočí k malému chlapci.

Aktivita probíhá simultánně – všechny dvojice-trojice najednou. Jeden je vesničanem, druhý (nebo druzí dva) jsou rodiči. Improvizace začíná příchodem vesničana a končí jeho odchodem.

Následuje shrnutí – co se vesničané dozvěděli o Urašimovi. Co dobrého rodiče na svém synovi viděli, co o něm povídali...

Reflexe – co znamená z pohledu rodičů (Urašimových, ale nejen) věta „Je dobrý syn, dcera.“

Urašima se osamostatňuje

Zadání pro skupinu: Nyní už víme něco o Urašimově dětství nebo alespoň o našich představách o Urašimově dětství. Urašima však rostl, už to nebyl chlapec, ale mladík. A učil se samostatnosti. Teď se každý z vás na chvíli stanete Urašimou a budete vyprávět příběh či situaci, kterou jste tehdy dokázali, že umíte být samostatní. Je zřejmé, že se budeme pohybovat v rámci našeho příběhu, ve vytvořeném kontextu – víme, že Urašima miloval své rodiče a oni jeho, je ještě mladý na to, aby opustil dům, rád se učí od svého otce...

Účastníci dostávají chvíli času, aby takovou situaci vymysleli. Potom postupně vyprávějí své – Urašimovy příběhy osamostatňování. Příběhy mohou pozměňovat, obohacovat podle toho, co slyšeli od předcházejících vyprávěčů tak, aby pro nás Urašima stále zůstal jednou osobou. Vyprávění je v ich-formě, jako by vyprávěl sám Urašima.

Shrnutí první části – co víme o Urašimovi

Tematizace dramatu, nastolení problémové situace

Želva – rozhodování o opuštění domova

Do další části vstupuje učitel převyprávěním další části příběhu (po //).

Zadání pro skupinu: *Stanu se teď Urašimou. Váhá, zda má uposlechnout želvu či nikoli. Rozdělím vás do dvou skupin na ty, kteří jsou Urašimovým rádcem ANO, a na ty, kteří jsou Urašimovým rádcem NE. Pokuste se mu říci co nejvíce argumentů pro ano – jdi se želvou, nebo pro ne – vrať se domů.*

Učitel svým rozhodnutím (v roli Urašimy) respektuje příběh, ale během celé aktivity svým jednáním, váháním provokuje argumentaci.

Zajímavé bylo, že přestože skupina v tuto chvíli nerozhodovala a dokonce si byla vědoma toho, že rozhodnutí je v příběhu, probíhala tato aktivita velmi napínavě, dramaticky a s velkým nasazením seminaristů. Argumentace z obou stran byla velmi zásadní a vyvážená. V reflexi se účastníci výrazně věnovali tomu, že nelze takovou situaci posuzovat jednoznačně: vrátit se možná znamená propást životní šanci, nevrátit se možná znamená ztratit domov.

Psaní vzkazů rodičům

Zadání pro skupinu: *Želva viděla Urašimovo váhání. „Můžeš po vlnách zaseptat svůj vzkaz,“ řekla Urašimovi. A tak Urašima přiložil ústa k vlnám a zaseptal...Co mohl v tuto chvíli vzkázat Urašima svým rodičům? Napište jeho vzkaz na papírky a položte na vlny (na koberec doprostřed místnosti). Vlny ale neunesou mnoho slov...*

Napsané vzkazy nejčastěji uklidňovaly rodiče, že je Urašima v pořádku, slibovaly, že se brzy vrátí, aby se nebáli...

Vzkazy se však v tuto chvíli ještě nečtou.

U podmořského krále

Převyprávění příběhu – přijetí u krále, život u podmořského krále (po ///)

Zadání pro skupinu: *Jako bychom listovali Urašimovým albem života, vytvořte živý obraz, který by měl Urašima ve svém albu jako vzpomínku na život u podmořského krále.*

V popisovaném semináři vytvářely skupiny opět obrazy tři, aby i při malém

počtu seminaristů vznikla určitá pestrost. Jedna skupina zachytila ve svém obraze i Urašimův stesk po domově a vytvořila tak spojnici k budoucímu pokračování příběhu.

Psaní vzkazů

Zadání pro skupinu: I z říše podmořského krále mohl Urašima posílat po vlnách své vzkazy. Ale vlny neunesou mnoho slov ... (analogie – mobily a SMS)

Ani teď se ještě vzkazy nečtou.

Časté byly vzkazy typu mám se dobře, brzy se vrátím, zítra se vrátím, nebojte se o mě...

Zde končí druhá část dramatu. Z důvodu časové tísně jsme však v semináři pokračovali bez přestávky dále.

Mapování rozhodnutí, změna úhlu pohledu (rodiče)

Rodiče čekají na Urašimu

Do této části uvede skupinu opět návrat k mladému muži z úvodu dramatu. Seminaristé mají zavřené oči a poslouchají další telefonický rozhovor: *Ahoj tati. Mám se dobře. A co vy?... A už je to v pořádku?... To jsem rád... Kdy? Nevím. Teď se začalo dařit... O Vánocích? Tati, nevím... Já vím, že to jsou druhé Vánoce... Tak přijďte vy... Ale já vám to zaplatím, peněz mám dost... Proč byste to nezvládli... Kytky by snad zalila teta... Tati, byl bych moc rád... Já nemůžu, teď to nejde... Dej ode mě mamce pusu a zase zavolám... Ahoj a opatrujte se.*

Co jsme se o našem mladém muži a jeho rodičích dozvěděli nyní?

Zadání pro skupinu: *I Urašimovi rodiče čekají na svého syna. Vlny jim přinášejí jen krátké zprávy. Urašima však netuší, že čas, kdy je člověku dobře, plyne jinak než čas čekání. Utvořte dvojice Urašimových rodičů (pokud je lichý počet účastníků, může se třetí stát kýmkoli, kdo do světa Urašimových rodičů patří). Nejprve se podíváme na první okamžik odloučení. Každá skupina dostane jeden z vámi napsaných vzkazů, první vzkaz po vlnách. Ten ostatním přečte a vytvoří k němu obraz rodičů v době, kdy tento vzkaz dostali. Obraz nebudeme ožивovat,*

jen my, kteří se na něj budeme dívat, se pokusíme tento obraz interpretovat.

Při realizaci se ve skupině objevily dva hlavní motivy – strach o syna a radost, že je zdrav na jedné straně, a na druhé straně radost, že je odvážný, že něco dokáže.

Zadání pro skupinu: Ale čas čekání plyne jinak, než čas radosti... Každé dvojici dám některé ze vzkazů (náhodně vybírám), které psal Urašima z podmořského světa. Poté je obcházím a zadávám čas: Urašima není doma rok, další dvojice – Urašima není doma pět let, další – deset let, další – patnáct (tyto časy zadávám tak, aby ostatní nevěděli). Připravte etudu (rozehraná v plné hře – pohyb i slovo, pokud je potřeba), která by zachycovala rodiče v nějaké konkrétní chvíli, která odpovídá zadání.

Po přípravě skupiny etudy přehrají, „diváci“ odhadují čas. Nakonec upřesní ti, kteří etudu připravili.

Jako hlavní se nám v semináři ukázala rostoucí rezignovanost a jistá otupělost ke vzkazům Urašimy z podmořského světa.

Reflexe – co znamená čas čekání a čas zážitků, co je pro někoho den a co je den pro jiného apod.

Zde končí další část dramatu.

Nastolení nové problémové situace, rozhodování

Urašima se rozhoduje o návratu

Převyprávění další části příběhu (po ////)

Zadání pro skupinu: Jste všichni Urašimou, ale jako byste byli mnoha úst a myšlenkami jednoho Urašimy. Předstoupíte před krále. Stýská se vám, chcete se vrátit. Já budu podmořským králem.

Rozehraní improvizace. Snažím se v roli krále přemluvit seminaristy – Urašimu – aby zůstali. Mé argumenty: udělám z Urašimy svého rádce, už se vícekrát nebude moci vrátit, nic mu tam nechybí, bude bohatý. Učitel provokuje k argumentaci – proč se chtějí vrátit, co je pro ně tak důležité na souši.

Seminaristé by se v tuto chvíli mohli rozhodnout zůstat. Vzhledem k předcházejícím aktivitám bylo pravděpodobné, že se rozhodnou pro návrat, ale jako vedoucí jsem musel počítat s alternativami.

Před odchodem dostávají seminaristé – Urašima – od krále skříňku se slovy: „Až ti bude nejhůř, otevři ji a ona ti pomůže.“

Ukončení příběhu, uzavření tématu.

Návrat

Převyprávění části příběhu od * po ///.

Zadání pro skupinu: *Stále budete jedním Urašimou. Sedíte na kraji cesty, přichází vesničan.*

Vstupuji do role vesničana. Ptám se na jméno a co tu chtějí. Svou rolí respektuji příběh (viz převyprávění příběhu) – Urašima se dozvídá o smrti svých rodičů, o čase, který uplynul.

Pro seminaristy byl toto emocionálně velmi silný okamžik. Sám jsem v tuto chvíli zjistil (toto drama jsem realizoval poprvé), že pro takto emocionálně silnou aktivitu bych měl skupinu lépe znát.

Zadání pro skupinu: *Urašima měl v rukách skříňku. Je to ten okamžik, kdy ji otevře? Naše skříňka je však zatím prázdná. Představte si, že jste mořským králem. Čas pozemský nemůžete měnit, ale král slíbil Urašimovi, že mu skříňka pomůže. Vložte (napište na papírek) do skříňky to, co byste tam jako mořský král vložili Urašimovi ku pomoci.*

Reflexe – seminaristé cítili silnou potřebu vrátit se k předcházející aktivitě a hovořit o svých emocích. Ptám se, zda chtějí skříňku otevřít a vzkazy přečíst. Společně potom čteme vzkazy a hovoříme o darech podmořského krále, jak jsme je viděli my. Přidávám i různé varianty příběhu, jak je znám já. Mluvíme o tom, co vnímáme jako skutečnou pomoc pro Urašimu. Vracíme se k jeho rozhodování, jaké poselství nám dává tento příběh, co si odnášíme z dnešní lekce.

Závěr

Zadání pro skupinu: A na závěr si ještě jednou zavřete oči a poslouchajte: „Ahoj mami. Tak letenku už mám koupenou. Za měsíc. Moc se na vás těším. A navař... Pozdravuj tátu...“